

## บทที่ 1

### บทนำ

#### ความสำคัญของปัญหา

ทรัพยากรธรรมชาติมีคุณค่าและความสำคัญต่อมวลมนุษย้านับการ เพราะมนุษย์นอกจากอาศัยทรัพยากรธรรมชาติเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพแล้วยังใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ ประเทศไทยนับได้ว่ามีแหล่งของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ ขณะที่สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ซึ่งการดำรงชีพพื้นฐานของประชากรในชนบทมีความสัมพันธ์ที่ต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะของแหล่งปัจจัยที่สำคัญ ทั้งทางด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เนื่องจากประชากรในชนบทส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำ จึงมีการพึ่งพิงทรัพยากรตามธรรมชาติโดยเฉพาะจากทรัพยากรป่าไม้ซึ่งเป็นแหล่งของทรัพยากรที่สำคัญที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นมาใช้ประโยชน์ในครัวเรือนในรูปแบบต่างๆ เมื่อนำมาใช้ประโยชน์ในครัวเรือนและเหลือใช้จึงนำมาจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมแก่ครัวเรือนอีกทางหนึ่ง อันสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ภายใต้อำนาจของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยการสร้างโอกาสและสามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในชนบทซึ่งมีฐานะยากจน และเพื่อให้มีการดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืนโดยท้องถิ่น(ชาชีวะวัฒน์, 2545) จึงกล่าวได้ว่าทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้เป็นแหล่งของทรัพยากรขั้นพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญต่อประชากรในชนบทเป็นอย่างยิ่ง

ในทางเศรษฐศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรป่าไม้(Forest Resource) ถือว่าเป็นทุนประเภทหนึ่ง โดยที่ป่าไม้เป็นทรัพยากรที่สร้างขึ้นใหม่ได้(Renewable Resource) ซึ่งพื้นที่ป่าไม้สามารถที่จะผลิตผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่มีมูลค่าทางการตลาด และมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น ไม้ พืชพรรณธัญญาหาร สมุนไพร และสัตว์ป่านานาชนิด เป็นต้น แต่ความยั่งยืนของทรัพยากรเหล่านี้ก็ขึ้นอยู่กับ การเจริญเติบโตเพื่อทดแทนตามธรรมชาติและการปลูกทดแทนโดยมนุษย์ อาจจะฟื้นฟูหรือเจริญเติบโตขึ้นมาทดแทนโดยใช้เวลาไม่มากนัก ในขณะที่ผลิตผลบางอย่างโดยเฉพาะต้นไม้ นั้นไม่สามารถฟื้นฟูหรือเจริญเติบโตมาทดแทนของเดิมที่สูญเสียไปโดยธรรมชาติและการทำงานของมนุษย์ที่เข้าไปใช้ประโยชน์เกินกำลังกว่าที่ธรรมชาตินั้นจะฟื้นตัวได้เอง ซึ่งช่วง

ระยะเวลาที่ผ่านมาผลของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 - 6 (พ.ศ. 2504 - 2534) ที่ให้ความสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยมุ่งเน้นทางด้านอุตสาหกรรมและการผลิตเพื่อสังคม ทั้งการส่งเสริมพืชเศรษฐกิจเพื่อการส่งออกและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อที่จะเปลี่ยนจากประเทศเกษตรกรรมเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่(NIC : New Industrialized Country ) ก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่องอันเป็นผลมาจากการนำทรัพยากรเหล่านี้มาพัฒนาประเทศจนเกินกว่าที่ศักยภาพของธรรมชาติจะฟื้นฟูทดแทนได้เอง จึงส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ดังจะเห็นได้จากพื้นที่ป่าไม้ของประเทศในช่วงที่ผ่านมาได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง จากปี พ.ศ. 2504 ที่มีเนื้อที่ป่าไม้มากกว่าร้อยละ 53.33 ของพื้นที่ทั้งประเทศ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2547 กลับพบว่าประเทศไทยมีเนื้อที่ป่าเหลืออยู่เพียงร้อยละ 32.66 ของพื้นที่ทั้งประเทศเท่านั้น(ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2547

| ปี พ.ศ.            | พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทย |                        |                     |
|--------------------|---------------------------|------------------------|---------------------|
|                    | พื้นที่ (ไร่)             | ร้อยละของพื้นที่ประเทศ | อัตราการเปลี่ยนแปลง |
| 2504 <sup>1/</sup> | 171,017,812               | 53.33                  |                     |
| 2516 <sup>1/</sup> | 138,578,125               | 43.21                  | -0.19               |
| 2519 <sup>1/</sup> | 124,010,625               | 38.67                  | -0.11               |
| 2521 <sup>1/</sup> | 109,515,000               | 34.15                  | -0.12               |
| 2525 <sup>1/</sup> | 97,875,000                | 30.25                  | -0.11               |
| 2528 <sup>1/</sup> | 94,291,349                | 29.40                  | -0.04               |
| 2531 <sup>1/</sup> | 89,877,182                | 28.03                  | -0.05               |
| 2532 <sup>1/</sup> | 89,635,625                | 27.95                  | -0.01               |
| 2536 <sup>1/</sup> | 83,470,967                | 26.03                  | -0.07               |
| 2538 <sup>1/</sup> | 82,178,161                | 25.62                  | -0.02               |
| 2541 <sup>1/</sup> | 81,076,428                | 25.28                  | -0.01               |
| 2543 <sup>2/</sup> | 106,319,250               | 33.15                  | 0.31                |
| 2547 <sup>2/</sup> | 104,744,363               | 32.66                  | -0.01               |

ที่มา: <sup>1/</sup>จากการคำนวณของชัย (2541)

<sup>2/</sup>จากการคำนวณสถิติป่าไม้ กรมป่าไม้ (2548)

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการลดลงของพื้นที่ป่าไม้หลังปี 2538 เป็นต้นมาอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้อยู่ในอัตราที่น้อยลงกว่าเดิม หากเปรียบเทียบกับในช่วงก่อนปี 2536 ซึ่งเป็นผลสืบ

เนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับ 7 และฉบับที่ 8 ที่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ให้มีการใช้ประโยชน์ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ ป่าไม้และควบคุมทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีสมดุล โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดการป่าชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลจัดการและรักษาทรัพยากรในท้องถิ่นของตน(กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2548ก) ส่งผลให้อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้โดยรวมของประเทศลดลงและพื้นที่ป่าไม้เพิ่มจำนวนขึ้นดังกล่าว

ขณะที่ภาคเหนือซึ่งมีพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดของประเทศกว่าร้อยละ 54.30 ของพื้นที่ทั้งหมดในภาคเหนือ(ตารางที่ 2) อันเป็นแหล่งของทรัพยากรธรรมชาติและต้นน้ำที่สำคัญของประเทศ ถือได้ว่าเป็นทุนสำรองเพื่อใช้ในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และยังเป็นที่อยู่อาศัยของประชากรที่มีความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์และลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม โดยเฉพาะชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่อาศัยกระจายอยู่ตามพื้นที่สูงเป็นจำนวนมาก กอปรกับลักษณะอุปนิสัยและสังคมของชาวเขาที่การดำเนินชีวิตมักจะเกี่ยวพันและพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติอยู่เสมอโดยเฉพาะจากทรัพยากรป่าไม้ ทั้งความต้องการพื้นที่ป่าไม้เพื่อการเพาะปลูกและเพื่ออยู่อาศัย รวมถึงการเก็บหาของป่าเพื่อการดำรงชีพและจำหน่าย จากการเพิ่มขึ้นของประชากรชาวเขาและการพัฒนาแบบสมัยใหม่(Modernization) ที่ได้หลั่งไหลสู่วิถีชีวิตชาวเขาทั้งจากช่องทางการติดต่อค้าขายกับคนในเมืองและการพัฒนาของภาครัฐ ก่อให้เกิดลัทธิบริโภคนิยม จนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอันเป็นแรงกดดันให้ชุมชนชาวเขาเปลี่ยนรูปแบบการผลิตเพื่อการบริโภคนำไปสู่การผลิตเพื่อการค้า เกิดการเร่งเพิ่มผลผลิตในทุกรูปแบบทั้งการใช้ปุ๋ยและสารเคมีที่เพิ่มสูงขึ้น ตลอดจนการขยายพื้นที่เพื่อเพิ่มผลผลิตโดยการใช้พื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นโดยปราศจากความตระหนักและความรู้ความเข้าใจต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในอนาคต(พิชัย, 2544) ด้วยเหตุนี้ทำให้มีหน่วยงานที่ต่างๆ เข้ามาแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น กรมป่าไม้ กรมประมง กรมประมง กรมชลประทาน สถาบันวิจัยชาวเขา โครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นที่สูง และมูลนิธิโครงการหลวง เป็นต้น

ตารางที่ 2 พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2547 แยกเป็นรายภาค

| ภาค                   | พื้นที่ภาค<br>(ไร่) | พื้นที่ป่าไม้ที่เหลืออยู่ |                     |
|-----------------------|---------------------|---------------------------|---------------------|
|                       |                     | ไร่                       | ร้อยละของพื้นที่ภาค |
| ภาคเหนือ              | 106,027,681.30      | 57,542,750.00             | 54.30               |
| ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ | 105,533,962.50      | 1,559,812.50              | 16.60               |
| ภาคกลาง               | 42,124,187.50       | 13,277,000.00             | 31.50               |
| ภาคตะวันออก           | 22,814,062.50       | 5,150,187.50              | 22.60               |
| ภาคใต้                | 44,196,993.75       | 11,214,562.50             | 25.40               |
| รวม                   | 320,696,887.55      | 104,744,312.50            | 32.66               |

ที่มา: จากการคำนวณสถิติป่าไม้ กรมป่าไม้ (2548)

มูลนิธิโครงการหลวงเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้พยายามหาแนวทางแก้ไขปัญหาลำบากด้าน โดยเฉพาะปัญหาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ และป่าไม้ เพียง เพราะต้องการพื้นที่สำหรับเพาะปลูกพืชไร่ต่าง ๆ และสิ่งเสพติด คือ ฝิ่น ที่มีผลกระทบต่อสภาพ เศรษฐกิจ สังคมและความมั่นคงของประเทศ อีกทั้งการทำการเกษตรแบบผิดวิธี ส่งผลทำให้พื้นที่ ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า รวมถึงแหล่งต้นน้ำลำ ธารที่สำคัญ ส่งผลต่อการพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าไม้ที่มีอยู่เดิมของราษฎรในพื้นที่ จาก ผลการดำเนินงานของมูลนิธิโครงการหลวงทำให้ปัจจุบันชาวเขาในโครงการมีที่อยู่อาศัยเป็นหลัก แหล่งและสภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีการส่งเสริมการปลูกพืชไร่ ไม้ผล พืชผักเศรษฐกิจ แทนการปลูก ฝิ่น ลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ คือ ป่าไม้ และต้นน้ำลำธาร มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านรู้จัก คุณค่ารักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงพื้นที่ป่าไม้อย่างถูกต้องเหมาะสม ส่งเสริมชาวบ้านในพื้นที่ปลูกป่าเพื่อประโยชน์ 4 อย่าง คือ ป่ากินได้ ป่าใช้สอย ป่าฟืน และป่า อนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร(มูลนิธิโครงการหลวง, 2545) ส่งผลให้พื้นที่ป่ามีสภาพสมบูรณ์กว่าอดีตที่ผ่านมาและชาวบ้านได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากไม้ในด้าน การสร้างที่อยู่อาศัย เป็นเชื้อเพลิงหุงต้มอาหารและให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย การเก็บหาสมุนไพร หน่อไม้ ไม้ไผ่ หนุ่ยและพืชผักต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในครัวเรือนและจำหน่าย เช่น การใช้ไม้และไม้ไผ่ ในการสร้างที่อยู่อาศัยและซ่อมแซมโรงเรือน และผลิตเป็นเครื่องจักสาน เช่น ตะกร้า และการนำ เถาวัลย์และหนุ่ยมาผลิตเป็นสินค้า เช่น กระเป๋าและกำไลข้อมือ เป็นต้น

จากการดำเนินงานของมูลนิธิโครงการหลวงในปัจจุบันครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัดภาคเหนือ ซึ่งได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้ในการดำเนินงานของมูลนิธิ ได้แก่ จังหวัดเชียงรายมีพื้นที่รับผิดชอบของโครงการ 199,856.66 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 71.60 จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพื้นที่รับผิดชอบของโครงการ 107,950.35 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 52.45 จังหวัดพะเยามีพื้นที่รับผิดชอบของโครงการ 35,026 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 44.54 จังหวัดลำพูนมีพื้นที่รับผิดชอบของโครงการ 24,084.93 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 75.97 และจังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่รับผิดชอบของโครงการ 1,158,106.05 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 71.68 ของพื้นที่ทั้งหมด(ตารางที่ 3) ซึ่งเมื่อพิจารณาจะเห็นว่าจังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีจำนวนพื้นที่รับผิดชอบและมีพื้นที่ป่าไม้ในพื้นที่ของโครงการมากที่สุดในเขตพื้นที่รับผิดชอบของโครงการหลวงทั้ง 5 จังหวัด โดยประกอบด้วยป่าดิบเขา ป่าสนเขา ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง ซึ่งชนิดของป่าแตกต่างกันไปตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ ทำให้ลักษณะของพืชพันธุ์มีความหลากหลาย รวมถึงประชากรที่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์อาศัยอยู่ในพื้นที่ของโครงการเป็นจำนวนมาก เช่น กะเหรี่ยง มูเซอ ม้ง อาข่า จีนยูนนาน ปะหล่อง ลัวะ คะฉิ่น ไทลื้อ และคนพื้นเมือง เป็นต้น อีกทั้งส่วนใหญ่ก็อาศัยหรืออยู่ใกล้กับเขตพื้นที่ป่าไม้ จึงทำให้มีการใช้ประโยชน์และพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้จากการเก็บหาของป่าเพื่อการดำรงชีพและการจำหน่าย เนื่องจากการขยายตัวของประชากรในพื้นที่รวมถึงลักษณะอุปนิสัยทางสังคมที่จำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ จึงทำให้มีการเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านี้สูงขึ้นตามมาส่งผลให้ทรัพยากรป่าไม้เสื่อมโทรมและผลิตผลที่ได้จากป่ามีจำนวนลดลง ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่ จึงจำเป็นและมีความสำคัญเพื่อที่จะทราบถึงสภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ ของราษฎรที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของมูลนิธิโครงการหลวงในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในการวางแผนทางการจัดการและใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของราษฎรในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่ และก่อให้เกิดความยั่งยืนของการใช้ทรัพยากรต่อไป

ตารางที่ 3 พื้นที่ศูนย์พัฒนาฯ และพื้นที่ป่าไม้ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของมูลนิธิโครงการหลวง แยกเป็นรายศูนย์

| ลำดับ<br>ที่                           | ศูนย์พัฒนาฯ | จังหวัด   | จำนวนพื้นที่รับผิดชอบ<br>(ไร่) | จำนวนพื้นที่ป่าไม้ |        |
|----------------------------------------|-------------|-----------|--------------------------------|--------------------|--------|
|                                        |             |           |                                | ไร่                | ร้อยละ |
| 1                                      | แก่งน้อย    | เชียงใหม่ | 57,210.00                      | 46,774.00          | 81.75  |
| 2                                      | ขุนแปะ      | เชียงใหม่ | 28,839.00                      | 16,839.00          | 58.39  |
| 3                                      | ขุนวาง      | เชียงใหม่ | 29,302.90                      | 26,215.90          | 89.47  |
| 4                                      | ดินตก       | เชียงใหม่ | 21,656.00                      | 15,519.00          | 71.66  |
| 5                                      | ทุ่งเริง    | เชียงใหม่ | 13,275.00                      | 9,523.00           | 71.72  |
| 6                                      | ทุ่งเรา     | เชียงใหม่ | 11,250.00                      | 8,029.00           | 69.07  |
| 7                                      | ทุ่งหลวง    | เชียงใหม่ | 63,802.00                      | 60,206.00          | 94.36  |
| 8                                      | ปางคะ       | เชียงใหม่ | 8,231.25                       | 4,542.00           | 55.18  |
| 9                                      | ปางอุ๋ง     | เชียงใหม่ | 48,068.54                      | 39,101.54          | 80.50  |
| 10                                     | ป่าเมี่ยง   | เชียงใหม่ | 75,504.00                      | 67,576.00          | 89.50  |
| 11                                     | ม่อนเงาะ    | เชียงใหม่ | 52,670.77                      | 47,681.25          | 90.53  |
| 12                                     | แม่โถ       | เชียงใหม่ | 53,433.59                      | 32,060.15          | 60.00  |
| 13                                     | แม่ทาเหนือ  | เชียงใหม่ | 158,750.00                     | 118,323.00         | 74.53  |
| 14                                     | แม่สะป๊อก   | เชียงใหม่ | 20,789.31                      | 14,799.91          | 71.19  |
| 15                                     | แม่สาคูใหม่ | เชียงใหม่ | 14,743.00                      | 13,663.00          | 92.67  |
| 16                                     | แม่หลอด     | เชียงใหม่ | 5,226.00                       | 4,702.00           | 89.97  |
| 17                                     | แม่แพะ      | เชียงใหม่ | 86,676.94                      | 60,673.86          | 70.00  |
| 18                                     | แม่แฮ       | เชียงใหม่ | 20,625.00                      | 9,981.00           | 48.39  |
| 19                                     | วัดจันทร์   | เชียงใหม่ | 151,259.00                     | 141,297.00         | 93.41  |
| 20                                     | หนองเขียว   | เชียงใหม่ | 18,750.00                      | 14,904.00          | 79.49  |
| 21                                     | หนองหอย     | เชียงใหม่ | 13,231.25                      | 3,123.63           | 23.61  |
| 22                                     | หมอกจำ๊ม    | เชียงใหม่ | 10,478.00                      | 1,575.00           | 15.03  |
| 23                                     | ห้วยลึก     | เชียงใหม่ | 9,218.50                       | 6,239.72           | 67.69  |
| 24                                     | ห้วยส้มป่อย | เชียงใหม่ | 51,507.00                      | 38,630.25          | 75.00  |
| 25                                     | ห้วยเสี้ยว  | เชียงใหม่ | 30,339.00                      | 22,305.00          | 73.52  |
| 26                                     | อ่างช้าง    | เชียงใหม่ | 16,577.00                      | 9,995.00           | 60.29  |
| 27                                     | อินทนนท์    | เชียงใหม่ | 86,693.00                      | 76,689.00          | 88.46  |
| รวมพื้นที่ศูนย์พัฒนาฯ จังหวัดเชียงใหม่ |             |           | 1,158,106.05                   | 910,968.21         | 71.68  |

ตารางที่ 3 (ต่อ)

| ลำดับ<br>ที่                           | ศูนย์พัฒนาฯ   | จังหวัด    | จำนวนพื้นที่<br>รับผิดชอบ (ไร่) | จำนวนพื้นที่ป่าไม้ |        |
|----------------------------------------|---------------|------------|---------------------------------|--------------------|--------|
|                                        |               |            |                                 | ไร่                | ร้อยละ |
| 28                                     | แม่ปูนหลวง    | เชียงราย   | 16,676.86                       | 12,941.00          | 77.60  |
| 29                                     | สะโงะ         | เชียงราย   | 23,750.00                       | 13,204.00          | 55.60  |
| 30                                     | ห้วยน้ำขุ่น   | เชียงราย   | 88,339.74                       | 63,921.74          | 72.36  |
| 31                                     | ห้วยน้ำริน    | เชียงราย   | 11,894.00                       | 9,015.65           | 75.80  |
| 32                                     | ห้วยโป่ง      | เชียงราย   | 11,083.06                       | 9,435.00           | 85.13  |
| 33                                     | ห้วยแล้ง      | เชียงราย   | 48,113.00                       | 30,348.90          | 63.08  |
| รวมพื้นที่ศูนย์พัฒนาฯจังหวัดเชียงราย   |               |            | 199,856.66                      | 138,866.29         | 71.60  |
| 34                                     | แม่สะเรียง    | แม่ฮ่องสอน | 50,581.50                       | 7,587.23           | 15.00  |
| 35                                     | แม่ลาน้อย     | แม่ฮ่องสอน | 57,368.85                       | 51,574.00          | 89.90  |
| รวมพื้นที่ศูนย์พัฒนาฯจังหวัดแม่ฮ่องสอน |               |            | 107,950.35                      | 59,161.23          | 52.45  |
| 36                                     | พระบาทห้วยต้ม | ลำพูน      | 24,084.93                       | 18,296.98          | 75.97  |
| 37                                     | ปิงคำ         | พะเยา      | 35,026.00                       | 15,599.00          | 44.54  |
| รวมพื้นที่ศูนย์พัฒนาฯทั้งหมด           |               |            | 1,525,023.99                    | 1,142,891.71       | 70.01  |

ที่มา: รวบรวมและคำนวณจากกองพัฒนาเกษตรที่สูง (2545)

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจ และสังคมของราษฎรในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาถึงปริมาณและมูลค่าของการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาถึงความรู้ความเข้าใจด้านความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ และความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่
4. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ ของราษฎรในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่

### ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคม ปริมาณและมูลค่าการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่มูลนิธิโครงการหลวงและกรมป่าไม้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประชากร รวมถึงการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมในเขตพื้นที่โครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่ อีกทั้งสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่โครงการหลวงหรือพื้นที่สูงของไทยที่มีสภาพคล้ายคลึงกัน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการใช้ทรัพยากรตลอดไป

### ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพเศรษฐกิจ-สังคม ปริมาณและมูลค่าการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ ความรู้ความเข้าใจด้านความสำคัญและความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ที่มีผลกระทบต่อการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของมูลนิธิโครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่ โดยเป็นข้อมูลที่ได้จาก “โครงการวิจัยการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจการผลิตไผ่บนที่สูง” ในช่วงปีการสำรวจรอบการเพาะปลูก 2546/47

### นิยามศัพท์

ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกันในความหมายของคำบางคำ จึงได้กำหนดนิยามศัพท์ไว้ดังนี้

ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economic) หมายถึง ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจและปัจจัยทางด้านสังคม โดยที่ปัจจัยทางด้านสังคมได้แก่ อาชีพหลักของครัวเรือน ฝ่าพันธุ์ของครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน การเป็นสมาชิกมูลนิธิโครงการหลวง ระยะทางจากที่อยู่อาศัยถึงเขตป่า ความรู้ความเข้าใจด้านความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ และความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ส่วนปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจได้แก่ รายได้สุทธิของครัวเรือน และจำนวนหนี้สินรวมของครัวเรือน



ทรัพยากรป่าไม้ (Forest resources) หมายถึง ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในป่าทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งไม่มีชีวิตรวมถึงทรัพยากรอื่นๆ ที่มีผลสืบเนื่องมาจากป่าไม้ ในที่นี้เป็นทรัพยากรที่ได้จากป่าและผลิตผลจากป่าไม้ที่มีอยู่ในท้องที่ ในรูปของผลผลิตจากป่าที่ไม่ใช่เนื้อไม้ (NTFP) อันได้แก่ ไม้ฟืน พืชสมุนไพร ผลไม้ป่า ไม้ไผ่ป่า หน่อไม้ป่า เห็ดป่า พืชผักป่า แมลงและผลิตภัณฑ์จากแมลง สัตว์ป่า และของป่าชนิดอื่นๆ

การพึ่งพิง (Reliance) หมายถึง การใช้ การบริโภค หรือการนำไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ในรูปของผลผลิตจากป่าที่ไม่ใช่เนื้อไม้อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทุกชนิด ในรูปแบบต่างๆ อันได้แก่ การเก็บหาของป่า และการล่าสัตว์ป่ามาบริโภค เพื่อการดำรงชีพหรือนำมาจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมในครัวเรือน รวมถึงการนำมาเป็นวัตถุดิบในการทำเป็นผลิตภัณฑ์ในรอบ 1 ปี

ราษฎร หมายถึง บุคคลที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน คู่สมรส บุตร หรือบุคคลในครัวเรือนเดียวกันที่สามารถตอบแบบสอบถามได้

อาชีพหลักของครัวเรือน หมายถึง อาชีพของครัวเรือนที่ใช้เวลาและแรงงานส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพหรือการประกอบการที่ก่อให้เกิดรายได้สูงสุดเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าอาชีพอื่นๆ ในรอบปี โดยแบ่งออกเป็นอาชีพเกษตรกรรมหรืออาชีพรับจ้างเพื่อทำการเกษตรกรรม และอาชีพนอกเกษตรกรรม

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน หมายถึง จำนวนสมาชิกทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกันในปัจจุบัน

ระยะเวลาการศึกษา หมายถึง ระยะเวลาการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือนที่ได้เข้ารับการศึกษาระบบการศึกษา

ชาติพันธุ์ หมายถึง บุคคลที่มีเชื้อสายและวัฒนธรรมรวมถึงวิถีการดำรงชีวิตของครัวเรือนที่สัมพันธ์ตามเชื้อชาติพันธุ์ คือ กะเหรี่ยง ม้ง มูเซอ จีนฮ่อ ปะหล่อง คะฉิ่น ถั่ว อะข่า ลีซอ ไทลื้อ และคนพื้นเมือง

รายได้สุทธิของครัวเรือน (Net Income) หมายถึง รายได้ที่เป็นเงินสดรวมกันของสมาชิกในครัวเรือน ทั้งรายได้จากภาคเกษตรกรรมและรายได้นอกภาคเกษตรกรรมและรายได้จากแหล่งอื่นๆ

รวมถึงรายได้จากการเก็บหาของป่าของครัวเรือน หักด้วยรายจ่ายรวมจากภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมรวมทั้งรายจ่ายรวมของครัวเรือน

จำนวนหนี้สินของครัวเรือน หมายถึง จำนวนภาระหนี้สินรวมที่เกิดขึ้นของครัวเรือนในรอบปี

ความรู้ความเข้าใจด้านความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง ราษฎรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญ ตลอดจนประโยชน์ที่ได้รับจากทรัพยากรป่าไม้ของผู้ให้สัมภาษณ์

ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง ความรู้ของผู้ให้สัมภาษณ์ถึงผลที่จะได้รับจากการบำรุง ดูแล รักษา และป้องกันตลอดจนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างชาญฉลาดและยั่งยืนตามหลักของการอนุรักษ์ป่าไม้